

Vuoden 2024 talousarvion ja vuosien 2025 - 2026 taloussuunnitelman laadintaohjeet

Kuntaliitto on antanut suosituksen kunnan ja kuntayhtymän talousarvion ja -suunnitelman laatimisesta. Vuonna 2016 se siirrettiin JHS 199:n liitteeksi. JHS-järjestelmä lakkautettiin ja suositus palautui vuonna 2020 Kuntaliitolle takaisin.

Suositus pdf-tiedostona: <https://www.kuntaliitto.fi/sites/default/files/media/file/JHS199.pdf>

Talousarviossa ja taloussuunnitelmassa hyväksytään kunnan ja kuntakonsernin toiminnan ja talouden tavoitteet. Talousarvio ja -suunnitelma on laadittava siten, että ne toteuttavat kuntastrategiaa ja edellytykset kunnan tehtävien hoitamiseen turvataan (KuntaL 110.2 §).

Talousarvio ja taloussuunnitelma käsittää vuodet 2024 - 2026. Suunnitelman ensimmäinen vuosi on laissa erikseen mainittu talousarvio, jonka sitovuus on oikeudellisesti vahvempi kuin taloussuunnitelman.

Taloussuunnitelmavuosien 2025 - 2026 määrärahat esitetään talousarviossa tuloslaskelma-, rahoituslaskelma- ja investointiosissa huomioiden merkittävät toiminnalliset muutokset perusteluineen sekä kustannustason muutokset.

Taloussuunnitelma on kunnan luottamustoimielimiä ja viranhaltijoita taloudellisesti ja toiminnallisesti velvoittava asiakirja.

Talousarvion rakenne on seuraava:

1. Pormestarin katsaus
2. Yleiset lähtökohdat
3. Yleisperusteluosa
4. Toimialakohtaiset perustelut
5. Tuloslaskelma
6. Investointiosa
7. Rahoitusosa
8. Talousarvion sitovuustaso
9. Taloussuunnitelma

1. Palvelusuunnitelmat

Valtuuston hyväksymä kuntastrategia ja toimialoittain toimitelmin tasolla laaditut palvelusuunnitelmat ovat talousarvion ja -suunnitelman laadinnan keskeisiä perusteita.

Kuntastrategiassa esitetään kunnan visio, arvot, ja strategiset tavoitteet.

Talousarviossa ja -suunnitelmassa palvelusuunnitelmalla konkretisoidaan ja tarkennetaan kuntastrategian palveluja ja turvataan palvelujen saatavuus.

2. Valtuustotason sitovat tavoitteet

Valtuuston hyväksymän kuntastrategian pohjalta asetetaan toimialoittain valtuustotason sitovat tavoitteet. Tavoitteiden tulee ensisijaisesti olla vaikuttavuustavoitteita ja niissä tulee huomioida tuotetun palvelun vaikutus asiakkaaseen.

Vaikuttavuustavoitteet määrittävät joko palvelun aikaansaamaa muutosta kuntalaisten hyvinvoinnissa tai palvelun laatua. Palvelun laatua arvioidaan vaikuttavuuden, saatavuuden, riittävyyden, kohdentuvuuden tai asiakastyytyvyyden näkökulmista.

Valtuusto voi sitovina tavoitteina hyväksyä myös tuotantotavoitteita kunnan elinvoimaa, toiminnan kehittämistä, tuloksellisuuden parantamista tai henkilöstöhallintoa koskevissa asioissa.

Tavoitteiden tulee olla toteutettavissa valtuuston osoittamilla resursseilla ja sellaisia, että kunta voi niihin omilla toimenpiteillään vaikuttaa. Jos asetut tavoitteet eivät ole saavutettavissa talouden perusteissa tapahtuneiden muutosten takia, silloin on valtuuston hyväksyttävä myös tavoitteita koskevat perustellut muutokset.

Tavoitteiden tulee olla realistisia sekä konkreettisia ja niille määritellään toteuttamisen toimenpiteet, vastuutahot sekä toteutumisen mittarit. Mittarille määritellään soveltuvasti kolme tavoitetasoa, joita kuvataan ja joiden kehittymistä raportoidaan liikennevalojen värein.

Tavoitteiden arviointikriteereitä suunnitelmassa mallia tulee ottaa JHS 199 suosituksen liitteessä 1. annetusta ohjeistuksesta.

Alla mallitaulukko, jolla tavoitteet, toimenpiteet ja mittarit kuvataan talousarviokirjassa ja toteuma raportoidaan osavuosisikatsauksissa, tilinpäätöksessä ja muissa raporteissa.

Strategiaohjaus	Toiminnallinen tavoite	Mittari	Vastuu
		Taso 1 	
		Taso 2 	
		Taso 3 	

3. Talousarvion laadinnan euromääräisiä perusteita

3.1. Käyttötalous

Hyvinvointialueet aloittivat toimintansa 1.1.2023 ja hyvinvointialueille siirtyy sosiaali- ja terveystoimen sekä pelastustoimen tehtävät, joita ei enää huomioida kunnan taloussuunnitelmissa vuodesta 2023 lähtien.

Päijät-Hämeen hyvinvointialue perustettiin kesällä 2021 ja hyvinvointialueen vastuu sosiaali- ja terveyspalvelujen sekä pelastustoimen järjestäjänä alkaa 1.1.2023.

Sosiaali- ja terveyspalvelujen sekä pelastustoimen järjestämisvastuu siirtämisen myötä myös niiden kustannukset siirtyvät kunnilta hyvinvointialueille. Tämän johdosta kuntien verotuloja siirretään valtiolle hyvinvointialueiden toiminnan rahoittamiseksi.

Rahoituksen siirto toteutetaan vähentämällä kunnilta peruspalvelujen valtionosuuksia, kunnallisveroa, kuntien osuutta yhteisöveron tuotosta sekä veroperustemuutoksista johtuvien verotulomenetysten korvausta.

Kunnan taloudellisella tilanteella vuoden 2022 lopussa on merkittävä vaikutus siihen, minkälaiset taloudelliset edellytykset kunnalla on kunnille jäävien tehtävien hoitoon ja tulevien investointien rahoittamiseen. Kunnan tuleviin valtionosuuksiin vaikuttavat erityisesti sote-menojen toteutuminen vuoteen 2022 saakka. Kasvavat ja vaikeasti ennakoitavat sote-menot poistuvat kunnilta, mutta muutoksen myötä kunnan talouden tasapainottamiskeinot ovat nykyistä rajallisemmat. Asiantuntija-arvioiden mukaan uudistukseen liittyvä siirtymätasaus ei merkittävästi muuta uudistusta edeltävää tasapainotilannetta kuntien taloudessa.

Kunta- ja hyvinvointialueyönantajat KT, Julkisan alan koulutettujen neuvottelujärjestö JUKO ja Julkisen alan unioni JAU ovat hallinnoissaan hyväksyneet 6.6.2022 saadun neuvottelutuloksen. Sopimusratkaisu on kolmivuotinen ajalla 1.5.2022 - 30.4.2025.

Sopimuskaudella työvoimakustannukset nousevat korkoa korolle laskien keskimäärin 8,79 prosenttia. Perusratkaisun sopimuskorotusten taso ilman kehittämissuunnitelmaa on vuosina 2023 - 2024 sidottu niin sanottuun yleiseen linjaan.

Vuonna 2022 vuosikeskiarvovertailussa edelliseen vuoteen verrattuna kustannukset nousevat keskimäärin 1,76 prosenttia. Vuonna 2023 nousua on vähintään keskimäärin 3,05 prosenttia ja vuonna 2024 vähintään keskimäärin 3,11 prosenttia.

Määräraha-arvioissa käytetään syyskuun 2023 palkkamenoja huomioiden tiedossa olevat sopimusten mukaiset palkankorotusvaraukset.

Palkkojen sivukulut (sotumaksu, eläkevakuutusmaksut, työttömyys- tapaturma- ja ryhmähenkivakuutusmaksut) arvioidaan tiedossa olevilla vuonna 2024 koskevilla sivukuluprosenteilla. Eläkemenoperusteiset eläkevakuutusmaksut huomioidaan Kuntien Eläkevakuutuksen antaman arvion mukaisesti ja budjetoidaan henkilöstömenojen suhteessa.

Luottamushenkilöiden kokouspalkkiot lasketaan voimassa olevaan hallintosääntöön ja palkkiosääntöön pohjautuen sekä arvioitujen kokousmäärien perusteella.

Sisäisiin vuokriin liittyvä tarkastuslaskenta on tehty vuoden 2022 aikana ja päivitetään jatkossa vuosittain. Sisäiset vuokrat vaikuttavat sekä tulona ja menona samansuuruisesti, joten niillä ei ole koko kunnan tuloksen kannalta vaikutusta.

Verotulot arvioidaan Kuntaliiton veroennustekehikon mukaisesti. Tieto päivittyy syksyn aikana. Valtionosuudet perustuvat myös Kuntaliiton kunnille laskemaan arvioon, ja tieto tarkentuu valtioneuvoston tekemien päätösten mukaisesti.

Talousarviolainojen ja leasing-vuokrien korkojen arvioidaan nousevan nykyisestä korkotasosta ja mahdolliset muutokset huomioidaan talousarvion laadinnan edetessä.

Kunta tavoittelee tuleville vuosille vähintään 1,5 miljoonan euron vuosikatetta. Toimintamenojen nousu ei saa ylittää inflaatiota ja samanaikaisesti on perusteltua etsiä kustannussäästöjä toimialojen sisällä.

Kaikilla toimialoilla on tavoiteltavaa myös hakea keinoja toimintatuottojen lisäämiseksi.

3.2. Investoinnit

Rakentamisohjelma sisältää talousarviovuoden 2024 ja suunnitelmavuodet 2025 - 2028.

Investointiesityksissä esitetään toteuttamisajalle jaksotettu määrärahatarve ja perusteltu selostus investoinnista.

3.3. Talousarvion sitovuustaso

Talousarvion sitovia eriä ovat kuntalain 110 §:n mukaisesti valtuuston hyväksymät toiminnan ja talouden tavoitteet ja niiden edellyttämät määrärahat ja tuloarviot.

Talousarviossa sitovuustaso on toimielintaso. Lautakunnat päättävät miten talousarvio sitoo lautakuntaa ja viranhaltijoita toimielintasosta alaspäin.

Talousarvio esitetään vastuualue -tasolla.

Tuloslaskelmassa toimintakatteen jälkeiset erät sitovat valtuustoon nähden aina tilikauden tulokseen saakka. Tämän jälkeen esitetään tilikauden tuloksen käsittelyerät, jotka eivät ole määrärahoja ja tuloarvioita, koska ne eivät ole rahoitusvaikutteisia eriä.

Vuosittainen poistojen määrä on sidottu valtuuston tekemään poistosuunnitelmaan.

Investointiosa sitoo valtuustoon nähden vastuualuetasolla.

Rahoitusosassa sitovia määrärahoja ovat rahoitustoiminnan määrärahat. Sitä aiemmat erät ovat sitovia talousarvion muissa osissa.

4. Laadinnan aikataulu

Toukokuu

- 10.5. Ympäristölautakunta käsittelee I osavuositarkastuksen
- 23.5. Tekninen lautakunta käsittelee I osavuositarkastuksen
- 7.6. Sivistys- ja hyvinvointilautakunta käsittelee I osavuositarkastuksen
- 29.5. Kunnanhallitus käsittelee kunnanhallituksen toimialan I osavuositarkastuksen
- 29.5. Kunnanhallitus käy talousarviovalmistelun lähetekeskustelun

Kesäkuu

- 1.6. Kunnanvaltuuston iltakoulu talousarvion valmistelusta
- 12.6. Kunnanhallitus hyväksyy talousarvion laadintaohjeet ja raamit
- 12.6. Kunnanhallitus käsittelee kunnan I osavuositarkastuksen
- 19.6. Kunnanvaltuusto käsittelee kunnan I osavuositarkastuksen

Elokuu

- Kunnanvaltuuston strategiaseminaari
- 22.8. Tekninen lautakunta käsittelee II osavuositarkastuksen
- 24.8. Sivistys- ja hyvinvointilautakunta käsittelee II osavuositarkastuksen
- 28.8. Kunnanhallitus käsittelee kunnanhallituksen toimialan II osavuositarkastuksen

Syyskuu

- 13.9. Ympäristölautakunta käsittelee II osavuositarkastuksen
- 18.9. Kunnanhallitus käsittelee kunnan II osavuositarkastuksen
- 1.9. Sisäiset erät ja palkat tiedossa ja toimitettu toimialajohtajille
- 13.9. Ympäristölautakunta käsittelee toimialan talousarvioesityksen 2024
- 21.9. Sivistys- ja hyvinvointilautakunta käsittelee toimialan talousarvioesityksen 2024
- 25.9. Kunnanvaltuusto käsittelee talouden osavuositarkastuksen II
- 25.9. Kunnanvaltuusto vahvistaa strategian
- 26.9. Tekninen lautakunta käsittelee toimialan talousarvioesityksen 2024
- 29.9. Kunnanvaltuuston talousseminaari

Lokakuu

- 9.10. Kunnanhallituksen toimialan talousarvioesitys 2024
- 9.10. Kunnanhallitus käsittelee kunnanhallituksen toimialan III osavuositarkastuksen
- 17.10. Tekninen lautakunta käsittelee III osavuositarkastuksen
- 18.10. Ympäristölautakunta käsittelee III osavuositarkastuksen
- 19.10. Sivistys- ja hyvinvointilautakunta käsittelee III osavuositarkastuksen
- 30.10. Kunnanhallitus käsittelee kunnan III osavuositarkastuksen

30.10. Kunnanhallituksen I käsittely talousarviosta 2024 ja esitys veroista

Marraskuu

13.11. Kunnanvaltuusto käsittelee talouden osavuosisikatsauksen III

13.11. Kunnanvaltuusto päättää veroprosentit

27.11. Kunnanhallituksen II käsittely talousarviosta 2024

Joulukuu

11.12. Kunnanvaltuusto päättää talousarviosta 2024 ja toimintasuunnitelmasta 2025 - 2026